

Revisionsrapport

Granskning av överförmyndar- verksamheten

Vallentuna kommun

Fredrik Markstedt
Cert. kommunal revisor

Tilda Lindell

13 juni 2014

Innehållsförteckning

1.	Sammanfattning och revisionell bedömning	1
2.	Inledning	2
2.1.	Bakgrund	2
2.2.	Revisionsfråga	2
2.2.1.	Revisionskriterier	2
2.3.	Revisionsmetod och avgränsning	3
3.	Allmänt kring överförmyndar-verksamheten	4
3.1.	Överförmyndarverksamhet	4
3.2.	Organisation och samverkan	4
3.2.1.	Samverkansavtalet	4
3.2.2.	Kompetens	4
4.	Granskningsresultat	5
4.1.	Samverkan säkerställer tillräcklig tillgänglighet och service	5
4.1.1.	Bedömning	5
4.2.	Uppföljning av verksamhetsmål	6
4.2.1.	Fördjupad granskning i samband med årsräkningen	7
4.2.2.	Kontrollgranskning av god man och förvaltare	8
4.2.3.	Bedömning	8
4.3.	Rutiner vid rekrytering och kontroll av lämplighet	9
4.3.1.	Gode män och förvaltare i Vallentuna kommun	9
4.3.2.	Vägledning och utbildning	9
4.3.3.	Bedömning	10

1. **Sammanfattning och revisionell bedömning**

På uppdrag av Vallentuna kommuns förtroendevalda revisorer har PwC granskat överförmyndarnämndens verksamhet med särskilt fokus på samverkan, tillgänglighet och service samt uppföljning och kontroll. Efter genomförd granskning är vår sammanfattande bedömning att överförmyndarnämnden delvis bedriver verksamheten på ett ändamålsenligt och rättssäkert sätt. Vår bedömning är även att den interna kontrollen endast delvis är tillräcklig.

Utifrån de revisionskriterier granskningen baseras på grundar sig bedömningen ovan på följande observationer:

Samverkan har i flera avseenden haft en positiv inverkan sett ur ett tillgänglighets- och serviceperspektiv. Framförallt till följd av minskad sårbarhet och tillgång till samlad erfarenhet och kompetens inom olika områden. Utifrån de intervjuer som genomförts med politiska företrädare, tjänstemän och gode män har vi inte funnit några indikationer på att kansliets lokalisering i Täby haft en påtagligt negativ inverkan på deras uppfattning om tillgänglighet och service.

Överförmyndarnämndens arbete med uppföljning av verksamheten kan och bör utvecklas. Positivt är att en verksamhetsplan finns upprättad. Enligt vår bedömning bör emellertid några av målen kompletteras med någon form av ambitionsnivå för att underlätta efterföljande bedömning av måluppfyllelse. Via upprättad verksamhetsberättelse för 2013 saknas bedömning av måluppfyllelse och sammanställt underlag för samtliga indikatorer. Utifrån upprättad verksamhetsberättelse kan vi därför inte göra någon bedömning om överförmyndarnämndens samlade måluppfyllelse. Avsaknaden av besked i frågan om fortsatt samverkan uppges även ha en negativ påverkan på det fortsatta målstyrningsarbetet.

Nämnden har i allt väsentligt tillräckliga rutiner och riktlinjer för bedömning av gode män och förvaltare. Lagändringen som möjliggör begäran om utdrag ur belastningsregistret för pågående uppdrag medger bättre kontroll om lämplighet. Granskningen visar även att tillgången till såväl gode män och förvaltare är förhållandevis god i Vallentuna i motsats till hur förutsättningarna ser ut i många andra kommuner runt om i landet.

Våra rekommendationer är att överförmyndarnämnden vidtar åtgärder för att stärka målstyrningen genom att tydliggöra formerna för verksamhetsplanering och uppföljning. Detta är av betydelse för såväl nämndens verksamhetsutövning som för verksamhet inom eventuella framtida samverkansformer. Överförmyndarnämnden bör även se över de rutiner som finns för granskning och kontroll av verksamheten, för att ytterligare säkerställa upprätthållandet av en god intern kontroll.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

Överförmyndarverksamheten är en obligatorisk kommunal uppgift och innefattar betydande moment av myndighetsutövning, som innebär ett bestämmande över vad enskilda människor får och skall göra. Varje kommun ska antingen utse en överförmyndare och en ställföreträdare eller en överförmyndarnämnd, varav Vallentuna kommun har utsett en överförmyndarnämnd. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet.

Överförmyndarverksamhetens uppgifter regleras främst i föräldrabalken (SFS 1949:381) kapitlen 9-19. Andra viktigare lagar och förordningar är förmynderskapsförordningen (SFS 1995:379) samt kommunallagen, förvaltningslagen och sekretesslagen. Därutöver finns kopplingar till ett antal lagar och förordningar inom socialtjänstens område.

Överförmyndarverksamheten är en komplicerad verksamhet och riktar sig mot de mest utsatta målgrupperna i samhället, vilket innebär att det är viktigt att verksamheten bedrivs på ett rättssäkert sätt och med en tillfredsställande uppföljning och kontroll.

2.2. Revisionsfråga

Granskningen syftar till att besvara nedanstående revisionsfråga;

Bedrivs överförmyndarverksamheten på ett ändamålsenligt och rättsäkert sätt samt med en tillräcklig intern kontroll?

2.2.1. Revisionskriterier

Nedanstående revisionskriterier är styrande för granskningen;

- Samverkan mellan berörda kommuner säkerställer en tillräcklig service och tillgänglighet
- Rutiner finns och tillämpas som säkerställer att fördjupade granskningar eller extra kontrollgranskningar genomförs på ett systematiskt och samordnat sätt
- Det finns rutiner för att säkerställa lämpligheten hos gode män i såväl pågående uppdrag som i rekryteringen.
- Det finns tydliga riktlinjer och rutiner för hur lagstadgade uppgifter och verksamhetsmål ska följas upp

2.3. Revisionsmetod och avgränsning

Granskningen har genomförts i huvudsak via telefonintervjuer och dokumentstudier. Vi har intervjuat ordförande och vice ordförande för överförmyndarnämnden, tjänstemän ansvariga för överförmyndarverksamheten i Vallentuna kommun, samt fyra gode män verksamma inom Vallentuna kommun. De dokument som innefattats av granskningen är överförmyndarnämndens sammanträdesprotokoll för år 2013, verksamhetsplan och verksamhetsberättelse för år 2013 samt samverkansavtalet och checklista för fördjupad granskning.

I rapporten avses genomgående det för samverkan gemensamma överförmyndarkansliet som ligger i Täby kommun när begreppet "kansliet" används. Undantag gäller avsnitt 4.2 sista stycket då kansliet för arbetsmarknad och information (KAI) i Vallentuna kommun omnämns. Förvaltningschefen för KAI är den tjänsteman i Vallentuna kommun som har attesträtt för överförmyndarnämndens budget.

Granskningen har avgränsats till att enbart innefatta Vallentuna kommuns överförmyndarverksamhet inom ramen för revisionsfrågan. Rapporten har varit föremål för sakgranskning.

3. Allmänt kring överförmyndarverksamheten

3.1. Överförmyndarverksamhet

Verksamheten är en obligatorisk kommunal uppgift och innefattar betydande moment av myndighetsutövning, som innebär ett bestämmande över vad enskilda människor får och ska göra. Varje kommun ska utse en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd. Överförmyndarverksamhetens uppgifter regleras främst i föräldrabalken (FB, SFS 1949:381) kapitlen 9-19. Andra viktigare lagar och förordningar är förmyndarskapsförordningen (SFS 1995:379) samt kommunallagen, förvaltningslagen och sekretesslagen. Därutöver finns kopplingar till ett antal lagar och förordningar inom socialtjänstens område. Se bilaga 1 för fördjupning kring lagstiftning och ansvarsområden.

3.2. Organisation och samverkan

Överförmyndarverksamheten i Vallentuna kommun ingår sedan årsskiftet 2011/2012 (enligt beslut från år 2011) i en samverkan med kommunerna Österåker, Norrtälje och Täby avseende överförmyndarverksamheten. Varje kommun har en egen överförmyndare med undantag för Vallentuna som har en överförmyndarnämnd. Verksamheten avseende handläggning och administration är förlagd till det gemensamma överförmyndarkansliet i Täby. De kompetenser som fanns lokalt anställd i kommunerna innan samverkan ingicks är numera anställda av kansliet i Täby. Därmed finns det fyra egna myndigheter inom samma kansli som i huvudsak arbetar med respektive kommuns verksamhet, även om samarbete sker sinsemellan för att hantera kansliets totala ärendemängd.

3.2.1. Samverkansavtalet

Det finns inga centrala riktlinjer eller direktiv som styr verksamheten utan det är samverkansavtalet som utgör förutsättningarna för hur samverkan mellan kommunerna ska fungera. Vallentuna kommun har från och med våren 2013 sagt upp avtalet och uppsägningen träder i kraft vid årsskiftet 2014/2015. Samverkansavtalet är dock föremål för omförhandling som bör vara avslutad efter sommaren, och förutsatt att villkoren förändras uppges Vallentuna kommun vara villig att ingå i samverkan även i framtiden. De faktorer som föranlett omförhandling är exempelvis reglerna för utträde ur samverkan samt att tydliggöra arbetsfördelningen i fråga om resurser som varje medlemskommun ska bidra med. Diskussionen om resursfördelningen har förts parallellt med ny avtalsskrivning, men kommer inte att skrivas in i avtalet.

3.2.2. Kompetens

På kansliet i Täby finns i dagsläget två operativa överförmyndare, två jurister, en administratör samt tre handläggare och två juniorhandläggare.

4. Granskningsresultat

4.1. Samverkan säkerställer tillräcklig tillgänglighet och service

De fyra kommunerna har inom kansliet organiserat sig i två avdelningar eller rotlar för att kunna fråga om råd och dra nytta av varandras kompetenser. Täby och Vallentuna utgör en rotel och Österåker samt Norrtälje den andra.

Kansliet har under 2013 arbetat med att utforma gemensamma blanketter och mallar som kan användas för samtliga kommuners verksamhet, så att samma uppgifter ingår och formatet är detsamma oavsett vilken kommun som är avsändare. Blanketten för årsräkningen finns tillgänglig på respektive kommuns hemsida och går att fylla i på datorn, men måste skrivas ut, undertecknas och skickas in via post.

Myndighetsbrevlådorna på överförmyndarkansliet läses två gånger om dagen och telefontiderna är helgfri vardag måndag till onsdag kl. 9-11 samt torsdag kl. 13-15. Kansliet ser helst att besökare bokar tid för besök då tid behövs för granskning, men handläggarna försöker även ta emot besök från receptionen. Ärenden som inkommer till kansliet ska hanteras skyndsamt enligt förvaltningslagen, och ambitionen är att svara senast inom två dagar. Överförmyndarnämnden är sökbar på Vallentuna kommuns hemsida men en länk saknas till överförmyndarkansliet i Täby även om informationen är tydlig. Av överförmyndarens sida på Täby kommuns hemsida framgår såväl kontaktuppgifter och telefontider som generell information om överförmyndarverksamheten på ett tydligt sätt. Dock saknas en fungerande länk från Täby kommuns hemsida till Vallentuna kommun.

En farhåga inför inträdet i samverkan var att tillgängligheten för såväl gode män och förvaltare som medarbetare och medborgare till myndigheten skulle försämrats när verksamheten förlades till Täby. Gode män och förvaltare har emellertid tillfrågats om behovet av en mottagning och den sammantagna bilden är att tillgängligheten inte påverkats negativt. Att tillgängligheten upplevs som god är även något som de gode männen lyfter fram i intervjuerna. Närheten till Täby gör det även möjligt att arrangera möten när det efterfrågas av gode män och förvaltare, antingen genom att komma till Täby eller att tjänstemän reser från kansliet till kommunen. Förvaltare och gode män kan även lämna sina handlingar till Vallentuna kommun som sedan skickar dem vidare till kansliet i Täby.

4.1.1. Bedömning

Vår bedömning är att samverkan i flera avseenden haft en positiv inverkan sett ur ett tillgänglighets- och serviceperspektiv. Framförallt på grund av minskad sårbarhet och tillgång till samlad erfarenhet och kompetens inom olika områden. Utifrån de intervjuer som genomförts med ansvariga och gode män och förvaltare har vi inte funnit några indikationer på att kansliets lokalisering i Täby haft en påtagligt negativ inverkan på deras uppfattning om tillgänglighet och service.

4.2. Uppföljning av verksamhetsmål

Vallentuna kommun har sedan sex år tillbaka en överförmyndarnämnd med tre ledamöter och tre ersättare istället för en utsedd överförmyndare. Nämnden ska anta en verksamhetsplan som ska beaktas i det kommunövergripande budgetarbetet och uppföljning av de i verksamhetsplanen beslutade målen sker vid tertiäluuppföljningen samt vid delår och bokslut. Överförmyndarnämnden har en antagen verksamhetsplan för perioden 2013 – 2015 som förutom nämndens vision för verksamheten innehåller nedanstående mål. I och med att samverkan inleddes i årsskiftet 2012/2013 överfördes målen från föregående verksamhetsplan till den nya, med undantag för målet om slutdatum för granskning av årsräkningar som ändrades från den 1 juli till den 30 september. Enligt beslut från sammanträdet den 29 januari 2014 ska årsräkningar framöver vara inlämnade innan den 1 mars och målet är att de ska vara granskade innan den 20 juni, vilket beslutades med hänsyn till samverkan.

Tabell 1 Mål för överförmyndarverksamheten

Mål	Indikator	Uppföljningsansvar
Alla årsräkningar bör vara granskade innan den 30 september ¹	Mäts via ärendehanteringssystemet	Gemensamma överförmyndarkansliet
Andelen kompletta årsräkningar bör förbättras	Mäts via ärendehanteringssystemet	Gemensamma överförmyndarkansliet
Handläggningen av ett ärende ska ha påbörjats inom 14 dagar från att det inkom till förvaltningen, semesterperiod undantaget.	Mäts via ärendehanteringssystemet	Gemensamma överförmyndarkansliet
Ärenden som hör till överförmyndarens verksamhet ska hanteras enligt gällande lagstiftning. Rutiner ska utformas så att brukarnas rättsäkerhet säkerställs	Mäts via ärendehanteringssystemet och Länsstyrelsens årliga tillsynsrapporter	Gemensamma överförmyndarkansliet

I överförmyndarnämndens verksamhetsberättelse för år 2013 lämnas ingen redogörelse för uppföljningen av nämndens verksamhetsmål. Enligt sammanträdesprotokoll för perioden 2013-03-06 – 2013-12-12 har nämnden tagit del av nedanstående redogörelser;

- Statistik avseende antal granskade årsräkningar (2013-04-25)
- Redovisning från verksamhetssystemet avseende antal aktiva ärenden, granskade årsräkningar samt utbetalda arvoden (2013-09-05)
- Statistik avseende granskade årsräkningar, arvodering, tillsynsbelopp och förordnanden av uppdrag (2013-10-24)

¹ Ändrat i och med beslut § 19 sammanträdesprotokoll 2014-01-29 Överförmyndarnämnden Vallentuna kommun

Enligt de intervjuade från överförmyndarens kansli påbörjades handläggningen av samtliga ärenden (exklusive årsräkningarna) som inkom under år 2013 inom 14 dagar, och antalet årsräkningar för 2012 som var granskade innan den 1 juli 2013 uppgick till 130 av 168.²

I och med samverkan har det inte tydliggjorts huruvida samtliga fyra medlemskommuner ska anta en gemensam verksamhetsplan, eller om varje kommun ska anta en egen verksamhetsplan för sin överförmyndarverksamhet. Någon kommun-gemensam verksamhetsplan finns inte utöver samverkansavtalet, och att arbeta med kommunspecifika verksamhetsplaner skulle enligt respondenterna kunna komma i konflikt med det samarbete och gemensamt resursutnyttjande som samverkan syftar till. När samverkan inleddes skedde övergången från egen till gemensam verksamhet inom en kort tidsrymd och frågan hur kommunerna ska arbeta med planering och målsättning för sin överförmyndarverksamhet eftersattes enligt respondenterna till förmån för att upprätta den nya organisationen och få den i funktion. Inom kansliet i Täby pågår dock ett flertal utvecklingsarbeten för att ta fram gemensamma granskningsrutiner samt att utveckla processer för likvärdighet och samarbete. Bland annat har kansliet tagit fram granskningsrutiner och gemensamma wordmallar till ärendehanteringssystemet Wärna som samtliga fyra kommuner arbetar i.

Överförmyndarnämnden i Vallentuna behandlade frågan om verksamhetsmål och plan vid årsskiftet. I och med att inget beslut ännu är taget i frågan om överförmyndarverksamheten ska bedrivas i egen regi från och med den 1 januari 2015 eller om verksamheten kommer ingå i samverkan även fortsättningsvis uppges det enligt respondenterna vara svårt att sätta nya mål. För de mål som finns i verksamhetsplanen 2013 – 2015 mottar överförmyndarnämnden månadsvis uppföljning av uppgifter från en tjänsteman vid överförmyndarkansliet. Utöver den uppföljningen presenterar förvaltningschefen för kansliet för arbetsmarknad och information (KAI) i Vallentuna kommun nämndens budget och prognoser varannan månad.

4.2.1. Fördjupad granskning i samband med årsräkningen

Inom samverkan har kansliet arbetat för att utveckla gemensamma rutiner för handläggning och kontroll. Indirekt prövas lämpligheten av gode män och förvaltare vid granskningen av årsräkningarna. Fördjupade granskningar genomförs i samband med granskningen av årsräkningarna för nedanstående fyra kategorier;

- Nya gode män och förvaltare
- Gode män och förvaltare som har fler än tre uppdrag
- Gode män och förvaltare vars årsräkningar visar stora obalanser
- Gode män och förvaltare som har fått någon form av anmärkning föregående år

² Totalt inkom 174 årsräkningar varav 12 avsåg förmyndare

Kansliet har genomfört kontrollgranskningar motsvarande cirka 80 timmar under perioden 2013-01-01 – 2013-09-01. Vice ordförande har deltagit i fördjupade granskningar. Det har inom ramen för granskningen inte redovisats någon sammanställning av genomförda kontroller och resultatet av dem. Resultatet från kontrollgranskningarna återfinns enligt de intervjuade i verksamhetssystemet Wärna, och om anmärkning riktas mot redovisning i ett enskilt fall lyfts frågan till överförmyndarnämnden.

4.2.2. Kontrollgranskning av god man och förvaltare

När klagomål på god man eller förvaltare inkommer till överförmyndarnämnden tas ärendet upp för granskning av nämnden. Det kan då bli nödvändigt att tillsätta en annan god man för att genomföra granskningen. Om överförmyndarnämnden beslutar att entlediga en god man tillsätts en ny som tar över ärendet i sin helhet. En fast punkt på nämndens dagordning är även att pröva behovet av förvaltarskap i samtliga förordnanden, vilket genomförs årligen.

4.2.3. Bedömning

Vår bedömning är att överförmyndarnämndens arbete med uppföljning av verksamheten kan och bör utvecklas. Positivt är att verksamhetsplan finns upprättad. Emellertid bör några av målen kompletteras med någon form av ambitionsnivå för att underlätta efterföljande bedömning av måluppfyllelse. I upprättad verksamhetsberättelse för 2013 saknas bedömning av måluppfyllelse och sammanställt underlag för samtliga indikatorer. Därför kan vi därför inte göra någon bedömning om överförmyndarnämndens samlade måluppfyllelse. Avsaknaden av besked i frågan om fortsatt samverkan uppges även ha en negativ påverkan på det fortsatta målstyrningsarbetet.

4.3. *Rutiner vid rekrytering och kontroll av lämplighet*

4.3.1. *Gode män och förvaltare i Vallentuna kommun*

I nedanstående tabell redovisas fördelningen av antal uppdrag och förordnanden i Vallentuna kommun per den 29 april 2014. Sammanlagt är 149 personer aktiva som gode män och förvaltare för totalt 184 uppdrag, vilket ger en genomsnittlig fördelning om 1,23 ärenden per person.

Tabell 2 Antal uppdrag och antal aktiva gode män och förvaltare

Uppdragsform	Antal uppdrag	Antal aktiva
Godmanskap	144 uppdrag ³	127 gode män
Godmanskap ensamkommande barn	11 uppdrag	6 gode män
Förvaltarskap	24 uppdrag	16 förvaltare

Tillgången till gode män och förvaltare i Vallentuna kommun upplevs av respondenterna vara god och överförmyndarnämnden har ett antal intresserade att tillfråga om behovet av god man- och förvaltarskap skulle stiga. Det uppges finnas möjlighet att vid behov ersätta gode män eller förvaltare som återkommande uppvisar brister i sina uppdrag.

För Vallentunas del kontrolleras de som är intresseanmälda i belastningsregistret, hos kronofogden samt hos socialtjänsten i hemkommunen för att säkerställa att de inte lever på obestånd alternativt själva står under förvaltarskap. Kansliet kontrollerar även de referenser som intressenterna uppgett och bjuder sedan in cirka 10 – 15 personer till en informationsträff. Vid träffen bedöms om intressenterna har det sociala engagemang och den insikt om vad uppdraget innebär som anses nödvändigt för att kunna verka som god man eller förvaltare, och man väljer sedan att gå vidare med de bäst lämpade kandidaterna.

Vid årsskiftet 2013/2014 kontrollerades samtliga gode män och förvaltare verksamma i Vallentuna kommun i belastningsregistret, vilket möjliggjordes av en ändring i förordning (1999:1134) om belastningsregister. Tidigare har gode män och förvaltare kunnat kontrolleras inför förordnande av nytt uppdrag, men framöver är målsättningen att ha en systematiserad kontroll av samtliga verksamma.

4.3.2. *Vägledning och utbildning*

De gode män och förvaltare som tilldelas uppdrag inom Vallentuna kommun får i samband med rekryteringen en handbok om uppdraget. Flertalet av de gode män som har intervjuats för granskningen är medlemmar i godmansföreningar där de upplever att de får mycket stöd och vägledning. Överförmyndarens kansli uppges också vara till stor hjälp och det är inte svårt att komma i kontakt med kansliet för att få de råd man behöver. Under granskningen har det dock framförts synpunkter på att den digitala årsredovisningsblanketten inte alltid fungerar som den ska, vilket lyfts fram som ett förbättringsområde.

³ Exklusive fem godmanskap enligt specifik rättshandling

Det anordnas ingen inledande utbildning i uppdraget som god man eller förvaltare inom Vallentuna kommun eller inom samverkan, men det finns dock ett gemensamt utbildningsupplägg för samverkanskommunerna. Det består i en utbildning till hösten inom redovisningskyldighet och en inspirationsföreläsning till våren. Utöver utbildningarna fäster kansliet stor vikt vid att vara tillgängligt för gode män och förvaltare om de behöver stöd och vägledning i sina uppdrag. Även ställföreträdare erbjuds utbildningarna, men närvaro är inte obligatorisk.

4.3.3. Bedömning

Vår bedömning är att nämnden i allt väsentligt har tillräckliga rutiner och riktlinjer för bedömning av gode män och förvaltare. Lagändringen som möjliggör begäran om utdrag ur belastningsregistret för pågående uppdrag medger bättre kontroll om lämplighet. Granskningen visar även att tillgången till såväl gode män och förvaltare är förhållandevis god i Vallentuna i motsats till hur förutsättningarna ser ut i många andra kommuner runt om i landet.

13 juni 2014

Fredrik Markstedt

Projektledare

Carin Hultgren

Uppdragsledare

Bilaga 1**Föräldrabalken (FB) - SFS 1949:381**

Lagstiftningen syftar till att skydda underårigas egendom och att hjälpa den som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållanden är ur stånd att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom och sörja för sin person.

Av FB 16:1 framgår att *”Överförmyndaren skall enligt bestämmelserna i detta kapitel utöva tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet. Vid tillsynen skall Överförmyndaren särskilt se till att den enskildes tillgångar i skälig omfattning används för hans eller hennes nytta och att tillgångarna i övrigt är placerade så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.”*

Av lagtexten framgår att Överförmyndaren är en kommunal förvaltningsmyndighet med uppgift att utöva tillsyn över gode mäns, förvaltares och förmyndares verksamhet. Det innebär att det är en så kallad myndighetsutövning. Tillsynen utövas i syfte att bevaka att den som själv inte kan ta tillvara sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person inte lider skada.

Överförmyndaren skall hos tingsrätten ansöka om att anordna godmanskap/-förvaltare. Sådan ansökan kan också inges av huvudmannen själv (huvudman = den som behöver hjälp), dennes make/sambo eller närmaste släktingar. Upphävande av godmanskap/förvaltare fattas av tingsrätten, medan byte av dessa personer fattas av Överförmyndare/Överförmyndarnämnden.

Ansvarsområden för god man och förvaltare**God man**

Som tidigare nämnts anordnar tingsrätten godmanskap och förordnar en god man, vanligtvis efter ansökan från Överförmyndaren. Till god man eller förvaltare skall enligt FB 11:12 utses *...”en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna”*. Den som är underårig eller själv står under förvaltare får inte vara god man eller förvaltare. Vanligtvis kallas person, som har god man, huvudman.

Förutsättningen för att en god man ska förordnas är att någon inte kan företräda sig själv på grund av bl a kroppslig eller psykisk sjukdom. En annan förutsättning är att det skall finnas ett behov av hjälp avseende rättsliga eller ekonomiska angelägenheter eller behov av att få den personliga omvårdnad som behövs. Det krävs samtycke från den enskilde, men om detta inte går skall behovet styrkas genom läkarintyg.

Den person som har fått en god man har kvar sin rättsliga handlingsförmåga och kan själv förfoga över sina tillgångar, ingå avtal mm. Den gode mannen är att betrakta som en ställföreträdare/biträde.

Den gode mannens uppdrag kan vara:

- **fullt godmanskap**, vilket innebär att bevaka den enskildes rättigheter, sköta ekonomin och sörja för att denne får adekvat vård och omsorg
- **begränsat godmanskap**, kan exempelvis gälla att bevaka huvudmannens rätt och förvalta dennes egendom eller kan också gälla enstaka tillfällen t.ex. att bevaka rätt i dödsbo eller liknande

Huvuduppgiften för den gode mannen är att tillvarata huvudmannens intressen och att alltid handla på det sätt som bäst gagnar denne. Huvudmannens vilja ska vara vägledande och den gode mannen ska fungera som biträde. God man skall så långt som möjligt samråda med huvudmannen. Uppnås inte samtycke krävs läkarintyg på att det inte är möjligt med samråd och det gäller större förvaltningsåtgärder. I vissa fall krävs också Överförmyndarens godkännande.

Förvaltare

Möjligheten att omyndigförklara en person avskaffades 1989 och ersattes med förvaltarskap. Förvaltarskap är en tvångsåtgärd och kan därför genomföras utan samtycke från huvudmannen och gäller bara vuxna. På samma sätt som god man är det tingsrätten, som beslutar om anordnande av förvaltarskap och förordnar en förvaltare. Detta sker vanligtvis efter ansökan från Överförmyndaren, en god man eller anhöriga. Den enskilde kan även själv göra en ansökan om förvaltarskap. Eftersom förvaltarskap innebär ett stort ingrepp i den personliga integriteten prövas frågan restriktivt. Förvaltarskap kan begränsas och anpassas till varje enskilt fall. Det kan exempelvis omfatta förvaltning av viss fastighet eller viss del av den enskildes tillgångar i övrigt.

En förvaltare förordnas, då godmanskap inte är tillräckligt och att omständigheterna är speciella. Med detta menas att om det inte räcker med att förordna god man krävs ett läkarintyg som bekräftar att den enskilde är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Det kan exempelvis vara när någon på grund av funktionshinder eller missbruk inte kan hantera sina tillgångar och därmed riskerar att sakna medel till den dagliga livsföringen eller bli vräkt från sin bostad.

Socialnämnden har en skyldighet att anmäla behov av förvaltare till Överförmyndaren.

Förvaltarskap innebär att huvudmannen helt eller delvis förlorar sin rättshandlingsförmåga och förvaltaren får i motsvarande utsträckning rätt att ingå rättshandlingar för sin huvudmans räkning. Förvaltaren förfogar ensam över huvudmannens medel. Förvaltarens huvuduppgift är att tillvarata huvudmannens intressen och alltid handla på det sätt som bäst gagnar denne.